

EKI TILLI SÓZLIK DÚZIWE ZAMANAǴÓY LEKSIKOGRAFIYALÍQ QATNASLAR**Usaxov Rustem Muratovich – tayanish doktorant**rustemrus1028@gmail.com*Berdaq atındaǵı Qaraqalpaq mámleketlik universiteti***СОВРЕМЕННЫЕ ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К СОСТАВЛЕНИЮ
ДВУЯЗЫЧНЫХ СЛОВАРЕЙ****Усахов Рустем Муратович – базовый докторант***Каракалпакский государственный университет имени Бердаха***MODERN LEXICOGRAPHIC APPROACHES IN BILINGUAL DICTIONARY COMPILATION****Usakhov Rustem Muratovich – doctoral student***Karakalpak State University named after Berdakh*

Tayanch so'zlar: ikki tilli lug'at, leksikografiya, til va madaniyat, semantika, kognitiv yondashuv, pragmatika, milliy-madaniy birliklar, lingvomadaniyatshunoslik.

Rezyume. Maqolada zamonaviy ikki tilli lug'at tuzishda leksikografik munosabatlar tahlil qilinadi. Tadqiqotda funktsional-sistemali, tipologik-kognitiv va tarjima-kommunikativ komponentlar integratsiyasi hamda qaraqalpoq tiliga oid milliy materiallarni ulash strategiyalari ko'rib chiqilgan.

Ключевые слова: двуязычный словарь, лексикография, язык и культура, семантика, когнитивный подход, прагматика, национально-культурные единицы, лингвокультурология.

Резюме. В статье анализируются лексикографические связи при создании современного двуязычного словаря. Рассматривается интеграция функционально-системного, типолого-когнитивного и переводческо-коммуникативного компонентов, а также стратегии подключения национальных материалов по каракалпакскому языку.

Key words: bilingual dictionary, lexicography, language and culture, semantics, cognitive approach, pragmatics, national-cultural unity, linguocultural science.

Summary. The article analyzes lexicographic relations in the creation of a modern bilingual dictionary. The study considers the integration of functional-systemic, typological-cognitive and translation-communicative components, as well as strategies for connecting national materials on the Karakalpak language.

Kirisiw. Házirgi globalasıw dáwirinde eki tilli sózliklerdiń áhmiyeti artıp, olar tek ǵana til úyreniwshi yamasa awdarma qılıwshılar ushın qolaylıq jaratıwshı qural bolıp qalmay, mádeniyatlar aralıq dialogtıń hám ilimiy bilimdi tarqatıw hám milliy til baylıǵın saqlawdıń áhmiyetli quralı retinde áhmiyetli. Eki tilli sózlik dúziw procesi leksikografiyalıq ámelıyattıń eń qıyın hám joqarı juwapkershilikli baǵdarlarınan biri esaplanadı. Bul process tek ǵana til birlikleriniń forma hám mazmun tárepten tuwrı keliwshi ekvivalentlerdi tabıw menen sheklenbey, al olardıń mádeniy, kognitiv hám kommunikativ ózgesheliklerin tereń analiz etiwdi, eki til sistemasınıń salıstırmalı úyreniwın hám olardıń paydalanıwshılar tárepinen sheksiz qollanıw múmkinshiliklerin ashıwdı óz ishine aladı [1].

Zamanaǵóy sózlik dúziwdiń metodologiyalıq tiykarları túrli teoriyalıq kózqaraslar baylanısına súyenip, olardıń hár biri sózlik dúziwdiń ózgeshe táreplerin ashıp beriwege basshılıq etedi. Bul ilimiy izertlew usı metodologiyalıq tiykarlardı kompleks tárizde analiz etip, eki tilli sózlik dúziwde olardıń qanday ilimiy-metodikalıq tiykar retinde paydalanılıwı múmkinligin anıqlawdı maqset etedi. Ayırıqsha, qaraqalpaq tiline tiyisli eki tilli sózlikler dúziwde bul qatnaslardıń milliy til materialı boyınsha qanday jaylastırılıwı hám ámelge asırılıwı múmkinligi de izertlewe alınadı [2, 3].

Metodologiya hám ádebiyatlar analizi. Bul ilimiy izertlewde kompleks metodologiyalıq kózqaraslar qollanıldı, olardıń ishinde salıstırmalı-analiz, sistemalı-sintaksislik hám sáwlelendiriw-táriyiplew usılları tiykarǵı orındı iyeleydi. Izertlew materialları retinde tómengi úsh topǵa bólingen ilimiy derekler qaraldı. I.V.Arnoldtıń "Основы научных исследований в лингвистике" [1] shıǵarması – ilimiy izertlewdiń funkcionallıq-sistemalı

metodologiyası, M.I.Rasulova hám Z.I.Shukurovalardıń "Comparative Typology of English, Uzbek and Russian Languages" [2] kitabı – salıstırmalı-tipologiyalıq qatnas, N.K.Garbovskiydıń "Теория перевода" (2007) monografiyası – awdarma teoriiyası boyınsha tiykarǵı principler [3], I.Norovtıń (2024) "Tildiń sózlik baylıǵınıń sistema retinde izertleniwı" [4] maqalası, S.J.Shomurodovanıń (2024) "Awıspalı mánide qollanılgan sóz kognitivlik qásiyetleriniń awdarma sózliklerinde sáwleleniwı" hám "Figurativ leksikografiyada sózlik mikrostrukturası ekvivalentlik qatnaslarınıń sáwlelendiriliwı" [5, 6] izertlewleri, J.F.Abdusalimovanıń "Ana tili hám zamanagóy texnologiyalar: sózlik dúziw tájiriyesi" jumısı, M.Abdusalomovanıń "Linguo-cultural analysis of number component phraseological units in the formation of linguistic world picture" ilimiy maqalası [7], A.Tursınbaevtıń (2024) "Qaraqalpaq tilinde termin hám terminologiya máselesi" maqalası, M.T.Mambetmuratovanıń [8] qaraqalpaq leksikografiyası boyınsha izertlewleri talqıǵa alındı.

Analiz usılları: a) **Sistemalı usıl** – hár bir metodologiyalıq qatnasdıń strukturasını hám principlerin anıqlaw b) **Salıstırmalı usıl** – turli qatnaslar arasındǵı uqsashlıqlar hám ayırmashılıqlardı anıqlaw c) **Funkcional usıl** – metodologiyalıq principlerdiń ámeliy leksikografiyada qollanıw imkaniyatların bahalaw d) **Kontekstuallıq usıl** – qaraqalpaq tiliniń ózgeshelikleri kontekstinde teoriyalıq tiykarlardı jaylastırıw.

Izertlew procesi úsh basqısttan ibarat boldı: birinshi basqıstta tiykarǵı teoriyalıq qatnaslar sisteması ajratıldı hám tahlil etildi; ekinshi basqıstta qaraqalpaq tiline tiyisli derekler analiz etildi; úshinshi basqıstta teoriyalıq qatnaslar

hám milliy materiallar baylanısı ornalıdı hám integraciyalıq model islep shıǵıldı.

Nátiyjeler. Arnoldtıń "Основы научных исследований в лингвистике" (1991) miyneti ilimiy izertlewdiń metodologiyalıq tiykarların sistemalı ashıp beriwge basshılıq etedi. Avtorıń pikirinshe, haqıyqıy ilimiy izertlew "tek ǵana jańa maǵlıwmatlardı alıw degeni emes, bálkim olardı basqalarǵa túsiniqli hám tekserip kóriw múmkin formada inám etiwden ibarat" [1]. Bul pikir eki tilli sózlik dúziwde tiykarǵı áhmiyetke iye, sebebi sózlik tek ǵana ekvivalentlerdiń dizimi emes, al olardı paydalanıwshıǵa anıq, sistemalı hám izbe-izlikte jetkeriliwi kerek.

Funkcionallıq-sistemalı qatnas eki tilli sózliklerde tómendegi principlerdiń ámelge asırılıwın talap etedi:

- Til birlikleriniń tek leksikalıq mánisin emes, al olardıń kommunikativ wazıypasın hám sistemasındaǵı ornın kórsetiw;

- sózlerdiń qollanıw kontekstin, sintagmatikalıq hám paradigmatalıq baylanısların sáwlelendiriw;

- ózlik birlikleriniń sistemalı talqısın beriw hám olardıń óz-ara baylanısların kórsetiw.

Biraq, Arnoldtıń metodologiyası tiykarınan inglis til bilimi materialları boyınsha islep shıǵılǵan, sonıń ushın onı túrkiy tillerge, aytlısı qaraqalpaq tiline qollanıwda qosımsha metodikalıq maslastırıw talap etiledi. Ayrıqsha, qaraqalpaq tiliniń agglutinativ tábiyatı, bay morfologiyalıq sisteması hám sóz jasaw imkaniyatların esapqa alıw zárúr [5, 6].

M.I.Rasulova hám Z.I.Shukurovalardıń "Comparative Typology of English, Uzbek and Russian Languages" (2017) kitabı salıstırmalı til biliminiń zamanagóy kózqarasların ashıp beredi. Avtorlar salıstırmalı tipologiyalı antropocentrikalıq qatnas tiykarında táriyplep, onı lingvomádeniyattanıw, kognitiv til bilimi hám gender til

bilimi sıyaqlı zamanagóy izertlew paradigmatları menen baylanıstradı.

Bul qatnas eki tilli sózlik dúziwde tómendegi táreplerdi ashıw imkaniyatın beredi:

- Tek strukturalıq uqsaslıqlardı emes, al semantikalıq maydanlardı hám mádeniy konceptlerdi úyreniw;

- milliy dunyaqarastı hám mádeniy kodlardı esapqa alıw;

- ekvivalentlikti tek formal dárejede emes, al mazmunlıq hám kommunikativ dárejelerde de anıqlaw.

Máselen, inglis tilindegi "privacy" sóziniń tolıq ekvivalenti qaraqalpaq tilinde bolıwı múmkin emes, sonıń ushın tipologiyalıq qatnas tiykarında mádeniy konnotaciylardı túsindiriwshi qosımsha maǵlıwmat beriw kerek. Biraq, bul jumıs eki tilli sózlik dúziw ushın anıq metodikalıq usınıslar jetkiliksiz berilgen.

Garbovskiydiń "Теория перевода" (2007) monografiyası awdarmanı "bir maqsettegi hám eki basqıshlı process" sıpatında talqıláp, dáslep mazmundı ańlaw, soń onı súwretlew procesin ajratıp kórsetedi. Bul princip eki tilli sózlikler dúziwde ekvivalent tańlawda júdá áhmiyetli, sebebi awdarmadaǵı mazmun hám forma uyqaslıǵı sózliktegi ekvivalentlik máselesi menen baylanıslı.

Bul teoriya eki tilli sózliklerde tómendegi táreplerdi ashıwǵa járdem beredi:

- Ekvivalentlerdi tańlawda lingvomádeniy tiykarlardı esapqa alıw;

- Mazmunlı tolıqlıq hám kommunikativ ekvivalentlikti támiyinlew;

- Awdarmanıń adekvatlıǵı hám invariant mazmun túsiniqlerin qollanıw.

Biraq, bul teoriya tuwrıdan-tuwrı sózlik dúziwge baylanıslı emes, awdarma procesine arnalǵan, sonıń ushın onı leksikografiyalıq ámeliyatqa jaylastırıwda arnawlı metodikalıq beyimlestiriw talap etiledi.

1.1-keste. Sózlik dúziw teoriyası, qatnas hám kemshilikleri boyınsha talqı

Avtor/Ilimiy jumıs	Tiykarǵı qatnas	Sózlik dúziwde qollanıw ózgesheligi	Kúshli tárepleri	Kemshilikleri
I.V.Arnold				
"Основы научных исследований в лингвистике" (1991)	Funkcionallıq sistemalı qatnas; til birlikleriniń kommunikativlik wazıypaları hám sistemasındaǵı ornı	Sózlik birliklerin sistemalı hám kontekstualıq talqısın beriw; sózlerdiń paradigmatalıq hám sintagmatikalıq múnásibetlerin esapqa alıw	Ilimiy metodologiyalıq tiykarlardı bek-kemlew belgileydi; izertlewdiń ilimiy-etikalıq qaǵıydalarına itibar qaratadı	Ásirese, inglis til bilimi negizinde jaratılǵan; túrkiy tillerinde qollanıw beyimlestiriw talap etiledi
M.I.Rasulova, Z.I.Shukurova				
"Comparative Typology of English, Uzbek and Russian Languages" (2017)	Salıstırmalı-tipologiyalıq qatnas; antropocentrikalıq, kognitivlik hám lingvomádeniy kózqaraslar	Sózlerdiń semantikalıq maydanları hám mádeniy konnotaciyların sáwlelendiriw; milliy konceptlerdi esapqa alıw	Lingvomádeniyattanıw, kognitivlik til bilimi hám gender til bilimi menen baylanıstradı	Eki tilli sózlikler ushın metodikalıq usınıslar jetkilikli dárejede islep shıǵılmaǵan
N.K.Garbovskiy				
"Теория перевода" (2007)	Awdarma teoriyası; mazmun hám forma uyqaslıǵı; ekvivalentlik hám invariant túsiniqler	Sózlikte ekvivalentlerdi anıqlawda mazmunlı hám kommunikativlik tolıqlıqtı támiyinlew; mádeniy konnotaciylardı táriyplew	Awdarmanıń eki basqıshlı tábiyatı (ańlaw hám táriyplew) sózlik dúziw ámeliyatına engiziw múmkin	Ilimiy jumıs tuwrıdan-tuwrı sózlik dúziw menen baylanıslı emes, awdarmatanıwǵa baylanıslı; sózlik dúziw qollanıwda metodikalıq beyimlestiriw talap etiledi

Norovtın (2024) "Tildin sózlik baylıgının sistema retinde izertleniwi" maqalasında leksikalıq birliklerdi sistemalıq kózqarastan úyreniwdiń áhmiyeti ashıp beriledi. Avtor pikirinshe, hár bir sózlik tek sózlerdiń dizimi emes, al tildin konceptualıq dúzilisin sáwlelendiriwshi sistema bolıp tabıladı. "Leksikalıq birliklerdi sistema retinde úyreniw olardıń semantikalıq maydan hám paradigmatalıq baylanısların ashıp beredi" [4].

Bul kózqaras eki tilli sózlikler ushın zárúr, sebebi awdarmada ekvivalentlik tek sóz dárejesinde emes, al semantikalıq sistemalar arasındagı baylanıslarda payda boladı. Qaraqalpaq tiline tiyisli sózliklerde bul sistemaslıq kózqaras, ayrıqsa, tiliniń agglyutinativ tábiyatın, morfologiyalıq baylıgın hám sóz jasaw qalıpleri menen baylanıslı leksikalıq sistemasın ashıp beredi.

S.J.Shomurodovaniń (2024) izertlewleri kognitiv lingvistika qatnasın leksikografiyada qollanıwǵa arnalǵan. "Eki tillik sózliklerde metafora hám metonimiyalardıń kórkem awdarması kóbinese semantikalıq aljasıqlarǵa alıp keledi". Bul pikir ayrıqsha áhmiyetke iye, sebebi eki tilli sózlikler tek sózbe-sóz awdarmanı emes, al kognitiv tyanaqlı túsindirmeni de beriwi kerek.

Shomurodovaniń mikrostrukturalıq qatnasına kóre, "Mikrostrukturalıq anıqlıq hám izbe-izlik eki tillik sózlik paydalanıwshısına ekvivalentti tuwrı tańlaw imkaniyatın beredi". Bul qaraqalpaq tiline tiyisli sózliklerde stilistikalıq, dialektal hám mádeniy-konnotativ ózgesheliklerdi sáwlelendiriwde áhmiyetli [5].

J.F.Abdusalimovaniń izertlew elektron hám interaktiv sózlikler dúziw tájiriyesin kórsetedi. "Elektron sózlikler paydalanıwshıǵa interaktivlik izertlew, operativlik jańlaw hám multimodal informaciya alıw múmkinshiligin beredi". Bul qaraqalpaq tiline arnalǵan eki tilli sózliklerdi elektron formatqa ótkeriwde áhmiyetli, sebebi bul tildin virtual maydanda rawajlanıwına hám jas awlad ushın qolaylılıq jaratıwǵa járdem beredi.

M.Abdusalomovaniń frazeologiyalıq birliklerdiń lingvomádeniy analizi eki tilli sózliklerde frazeologiyalıq birliklerdiń mádeniy ekvivalentin kórsetiw máselesin kóteredi. "Frazeologiyalıq birliklerdi eki tilde salıstırıw mádeniyatlar aralıq oylaw ayırmashılıqların ashıp beredi" [7]. Qaraqalpaq tilinde frazeologiyalıq birlikler xalıq mádeniyatı, dástúrleri hám turmıs tájiriyesi menen tıǵız baylanıslı. A.Tursınbaevtın (2024) terminologiyalıq izertlew qaraqalpaq tilindegi termin sistemasın kompleks ashıp beredi. "Qaraqalpaq tilinde terminologiyalıq sistemasınń ústinen islew – tilniń ilimiy-tehnikalıq sáwıyesin ko'teriwdiń negizi bolıp tabıladı". Bul qatnas terminlerdiń sistemaslılıq principini boyınsha sózliktegi birliklerdi tańlaw, olardıń semantik shegaraların belgilew hám ekvivalentlerdi tuwrı beriw procesinde sheshiwshi rol oynaydı [8].

M.T.Mambetmuratovaniń (2012) izertlewleri qaraqalpaq leksikografiyasınıń tariyxıy basqıshların kórsetedi. "Формирование каракалпакской лексикографий неразрывно связано с историей развития Тюркскими лексикографами". Bul kózqaras eki tilli sózlik dúziwdiń konceptualıq tiykarın belgileydi hám zamanagóy leksikografiyalıq qatnaslarda tariyxıy dástúrlerdi saqlawdıń áhmiyetin kórsetedi [9].

Talqılaw. 1. Qatnaslardıń integraciyalıq modeli. Izertlew nátiyjeleri kórsetkeni sıyaqlı, zamanagóy eki tilli sózlik dúziwde bir qatar qatnaslardı uyqaslastırıw kerek.

Bul integraciyalıq model tómendegi táreplerdi óz ishine aladı:

1.1. Funkcional-sistemaslıq komponent (Arnold):
a) Sózlik birlikleriniń sistemaslı hám kontekstualıq talqısı
b) Kommunikativ wazıypalarınń anıqlanıwı
c) Paradigmatikalıq hám sintagmatikalıq baylanıslardıń kórsetiliwi;

1.2. Tipologiyalıq-kognitiv komponent (Rasulova, Shukurova):
a) Semantikalıq maydanlardıń analizi
b) Mádeniy konceptlerdiń úyreniliwi
c) Milliy dunyazarastıń esapqa alınıwı;

1.3. Awdarma-kommunikativ komponent (Garbovskiy)
a) Ekvivalentliktiń turli dárejeleri
b) Mazmunlı tolıqlıq hám kommunikativ adekvatlıq
c) Lingvomádeniy tiykarlardıń esapqa alınıwı.

2. Qaraqalpaq tiline tiyisli áhmiyetli baǵdarlar. Qaraqalpaq til bilimshileriniń izertlewleri bul qatnaslardıń ámeliyatqa jaylastırılıwında tómendegi zamanagóy leksikografiyalıq baǵdarlardı islep shıǵıwǵa basshılıq etedi:

2.1. Kognitiv-mádeniy qatnas
a) Milliy konceptlerdi sáwlelendiriw (mısalı, "mákán", "ruw", "ana til")
b) Mádeniy kodlar hám simvollarıń izertleniwi
c) Xalıq awız óneri dástanları materiallarınń qollanılıwı;

2.2. Korpuslı tańlaw
a) Leksikalıq birliklerdiń haqıyqıy qollanıw chastotasın anıqlaw
b) Parallel korpuslar dúziw hám olardıń analizi
c) Kontekstualıq maǵlıwmatlardıń sistemaslastırılıwı;

2.3. Freym-semantikalıq qurılma
a) "Sóz-situaciya-kontekst" ushligin beriw
b) Semantikalıq maydanlardıń modellashtırılıwı
c) Konceptual tarmaqlardıń kórsetiliwi;

2.4. Elektron integraciya
a) Interaktiv hám multimedialıq imkaniyatlar jaratıw
b) Mobil platformalarǵa arnalǵan qosımshalar islep shıǵıw
c) Sanlı maǵlıwmat bazaların dúziw;

2.5. Interaktiv ekvivalentler sisteması
a) Sózdin sinonim, antonim hám kollokacion tarmagın kórsetiw
b) Morfologiyalıq analizdi qamtıw
c) Etimologiyalıq maǵlıwmatlardı kiritiw.

3. Tariyxıy baylanıstıń áhmiyeti. Mambetmuratovaniń (2012) analizine kóre, qaraqalpaq leksikografiyasınıń tariyxıy basqıshları búgingi zamanagóy leksikografiyalıq model ushın integraciyalıq paradigmaları jaratadı. Bul paradigma tómendegilerge tiykarlanadı:

3.1. Tariyxıy dástúrlerdi saqlaw:
a) Tırkiy leksikografiya dástúrlerin úyreniw (Mahmud Kashqariy, Radlov)
b) Sovet dáwiri eki tilli sózliklerin qádirlaw
c) Ğárezsizlik dáwiri terminologiyalıq sózliklerin bahalaw;

3.2. Zamanagóy metodlardı qollaw:
a) Kognitiv, korpus hám mádeniy túsindirmelerdi birlestiriw
b) Elektron hám interaktiv leksikografiya sistemasların islep shıǵıw
c) Sanlı texnologiyalardıń imkaniyatların paydalanıw;

3.3. Milliy-mádeniy identifikaciyanı qalıplestiriw
a) Terminologiyanı milliy til tiykarında qalıplestiriw
b) Mádeniy konceptlerdi sistemaslastırıw
c) Xalıq tiliniń potensialın ashıw.

4. Ámeliyatqa jaylastırıw strategiyası. Eki tilli sózlik dúziwde usı integraciyalıq modeldi ámelge asırıw tómendegi strategiyalardı talap etedi:

4.1. Dáslepki izertlew basqıshı:
a) Sózlik materiallarınń sistemaslı jıynawı
b) Korpus dúziw hám analiz
c) Semantikalıq maydanlardı anıqlaw;

4.2. Model qurıw basqıshı.
A) Funkcional-sistemaslıq quramdı islep shıǵıw
b) Tipologiyalıq-kognitiv

analizdi orınlaw c) Awdarma-kommunikativ principlerdi kiritiw;

4.3. Ámelge asırıw basqısı a) Mikrostrukturanı islep shıǵıw b) Elektron platformanı jaratıw c) Interaktiv imkaniyatlardı kiritiw;

4.4. Bahalaw hám jańalaw basqısı a) Paydalanıwshılar pikirlerin jıynaw b) Nátiyjelerdi tahlil etiw c) Sistemalı jańalaw hám keńeytiw.

Juwmaq. Qaraqalpaq til izertlewleri bul integraciyalıq modeldi milliy til materialı boyınsha ámelge asırıwda, ásirese, kognitiv-mádeniy, terminologiyalıq hám texnologiyalıq táreplerdi bayıtıwda kóp qádiriyatqa iye. Tariyxıy dástúrlerdi saqlaw hám zamanagóy metodlardı qollanıw arqalı jaratılǵan eki tilli sózlikler paydalanıwshılardı tek ǵana sózlerdiń awdarması emes, al olardıń mádeniy kólemdegi ornı, kommunikativ

wazıypaları hám stilistikalıq múmkinshiliklerin de kórsetedi.

Keleshektegi izertlewler usı integraciyalıq modeldi qaraqalpaq tiline tiyisli anıq sózlik proektlerinde sınav hám olardıń nátiyjelerin bahalawǵa qaratılıwı kerek. Elektron platformalarǵa arnalǵan interaktiv sózliklerdi jaratıw, korpuslı leksikografiya metodların keńnen qollanıw hám mádeniy-kognitiv analizdi tereńlestiriw zamanagóy leksikografiyanıń ayrıqsa áhmiyetli baǵdarları bolıp qalmaqta.

Nátiyjede, eki tilli sózlikler tek til úyreniw yamasa awdarma quralı bolıp qalmaq, mádeniyatlar aralıq baylanıs, bilim almasıw hám milliy-mádeniy identifikaciyanı saqlawdıń áhmiyetli quralı retinde rawajlanıp, til bilimi hám leksikografiyanıń keleshekke qaray túrli imkaniyatlardı ashıp beredi.

Ádebiyatlar

1. Арнольд И.В. Основы научных исследований в лингвистике. – Москва: «Высшая школа», 1991.
2. Rasulova M.I., Shukurova Z.I. Comparative Typology of English, Uzbek and Russian Languages. – Tashkent: Uzbekistan State World Languages University, 2017.
3. Гарбовский Н.К. Теория перевода: Учебник. – Москва: Изд-во Московского университета, 2007.
4. Norov I. Tilning lug‘at boyligining sistema sifatida tadqiq qilinishi. // International Conference on Modern Development of Pedagogy and Psychology. 2024. 55-59-b.
5. Shomurodova S. J. Ko‘chimlar kognitiv xususiyatlarining tarjima lug‘atlarida aks etishi. // Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit, 2024, 352-355-b.
6. Shomurodova S. J. Figurativ leksikografiyada lug‘at mikrostrukturasi ekvivalentlik munosabatlarining yoritilishi. // Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit, 2024, 969-972-b.
7. Abdusalomova M. Linguo-cultural analysis of number component phraseological units in the formation of linguistic world picture. // Filologiya masalalari (Magistratura). 2025. T. 1., № M2. 86-95-b.
8. Tursinbaev, A. Qaraqalpaq tilinde termin hám terminologiya máselesi. // Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan, 2024, №2(10), 295-298-b.
9. Мамбетмуратова Марзия Тажибаевна Из истории развития каракалпакской лексикографии. // Вестник ЧелГУ, 2012, №5 (259).